

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО КЛАСИЧЕСКИ И НОВИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА „МЕТОДИКА НА ЧУЖДООЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ“

МИРЕЛА АЛХАСАНИ

**РАЗВИТИЕ ОТ ОБЩИ КЪМ СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОГРАМИ
ПО АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА НАПРЕДНАЛИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“

Научни ръководители: проф. дфн Тодор Шопов

доц. д-р Милена Йорданова

Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по...

Докторска програма: Методика на обучението по английски език

София, България
2018

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от Катедрата по методика на чуждоезиковото обучение към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ на 03.12.2018 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на .....2019 г. от ..... часа в зала ..... – Ректорат, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, съгласно Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и академични длъжности в СУ, пред научно жури в състав:

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е написан на английски език и е с общ обем от 314 стандартни страници. Дисертацията се състои от 10 глави, разпределени тематично в пет части, които последователно изграждат логическата нишка на това сложно проучване. Към нея са включени 29 графики, 27 таблици и 3 фигури. Приложението предоставя данни от проведените интервюта. Библиографията на дисертационния труд съдържа 281 заглавия на английски и албански език. Настоящият автореферат е съставен въз основа на преведената съществена част от 100 страници на български език, съгласно изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Въведение в проблематиката

Научните изследвания относно качеството на съвременните подходи за чуждоезиково обучение и на академичните програми, най-вече по английски език, се разрастват глобално и регионално, включително на европейско и балканско равнище. Албания е една от страните в Западните Балкани, която преминава през политическа, социално-икономическа и образователна трансформация като страна-кандидат за пълноправно членство в Европейския съюз (ЕС) в приближаваща се перспектива. Въпреки че правителството на страната подчертава на теория важността на усъвършенстването на програмите за обучение по английски език във висшето образование, все още не съществуват научни разработки по въпроса дали компетентността на учителите по английски език е съвместима с професионалната английска комуникация, наложила се на вътрешния пазар в Албания и на европейския трудов пазар в резултат на свободното движение на капитали, хора и трудови инициативи в европейската общност. Това обуславя безспорната необходимост да се проучи същността на проблема, университетските учебни планове и педагогически подходи в Албания, като тяхното адаптирането за целите на висшето образование да бъде осъществено в съответствие със сферата на висшето образование на ЕС, където страната ни се стреми на получи авторитетен академичен статус.

Цели на дисертацията

Настоящата докторска дисертация си поставя три паралелни цели:

1. Първата цел е да се определи важноста на овладяването на педагогическа компетентност по английски език за специфични цели от преподавателите по английски език като задължителен източник на знания, за да бъде гарантирано на студентите усвояване на специфичното езиково съдържание и комуникативни умения, необходими в специализираните учебни дисциплини или области на работа.

2. Втората цел е да се насърчи ролята на чуждия език на университетско равнище в Албания чрез разгръщане на казуса с учебния план на студентите по английски език. Демонстрираме, че занятията по английски език имат капацитета да предложат професионални знания и най-важното, да формират личностни качества у бъдещите граждани, като ги подготвят за мирно съжителство и социално-икономическа интеграция в европейската среда.

3. Трето, освен необходимостта да се очертаят потребностите и да се установи проблемът, настоящото проучване предлага решение на възникналия интелектуален ребус чрез въвеждане на учебна програма по английски език за специфични цели (АСЦ) в катедрите по английски език, наред със стандартните общи курсове и дисциплини по английски.

Целта на научният ни анализ е да бъде максимално всеобхватен, затова настоящият труд се обръща към трите заинтересовани страни от обучението по английски език. Това са академичният състав на Катедрата по английски език в Тиранския Университет, студентите-бакалаври по английска филология, както и местните и многонационални фирми в Тирана, които наемат служители, завършили албански висши училища. Само представянето на прякото мнение и безпристрастните отзиви на всяка от заинтересованите страни относно качеството на програмите по английски език могат да бъдат основа за точни наблюдения и продуктивни изводи, а също и за осезаеми резултати за усъвършенстване на обучението по английски език, като се предложат прагматични решения за всеки участник в проучването.

Научна и практическа стойност на дисертацията

Настоящото многопластово изследване гарантира авторската оригиналност чрез тристранен принос (1) в стандартизацията на програмите във висшето образование и в методологията на чуждоезиковото обучение; (2) в помощ на местните и европейски бизнес представители, търсещи адекватни програми по английски език за работата си и (3) за европейските власти, оценяващи академичните програми в Албания, доколкото

подобен пример не е проучван и анализиран нито от други специалисти-филолози, нито в някаква съвместна инициатива с представителите на бизнеса.

Въпроси на изследването

Езикът е най-комплексният аспект на човешкото поведение, а още по-сложен е всеки аналитичен опит да се обясни процесът на преподаване и усвояване на чужд език¹. За да се справи с подобна смела мисия, подобно на останалите социални явления от обществените науки, творческият процес на настоящата дисертация обхваща интердисциплинарни подраздели. Основните въпроси, които направляват и съставляват научните проучвания на дисертацията, са следните:

1. Дали катедрите по английски език работят понастоящем с академични планове и програми, основани върху оценка на потребностите на изучаващите английски език и на очакванията на професионалния пазар?

2. Защо една коренна реформа на обучението по английски език и на придобиваната квалификация от *Преподавател по общ английски език* към *Преподавател по английски език за специфични цели* би удовлетворила по-добре лингвистичните потребности на растящата динамика на албанския и европейския трудов пазар.

3. Каква е връзката между усъвършенстването на учебните планове за обучение по английски език и конкурентоспособността на Албания спрямо условностите към европейското членство на страната?

4. Защо и как предложената магистърска програма по АСЦ *Английски език за бизнеса и икономика* може да се реализира конкретно и да се приложи в албански университетски контекст?

Хипотези на изследването

Настоящата дисертация дава отговори на поставените по-горе въпроси чрез развиване на аргументите и доказателствата на основата на следните хипотези:

Хипотеза № 1

Съществуващите университетски учебни планове по английски език са от стандартен общ характер и не предвиждат място за специфични езикови знания и умения. Ако преподавателите по английски са ефективно обучени и квалифицирани чрез магистърски програми по АСЦ, ще настъпи безспорно повишаване на качеството на

---

¹ David Crystal, - From the Interview with Tony O'Brien, British Council Director Western Balkans, (Belgrade. 9th November 2013), accessed in August 2017 <https://www.youtube.com/watch?v=qVqcoB798Is>

обучението по английски, тъй като бъдещите преподаватели ще са снабдени с педагогически умения и ще са обогатени с езиково съдържание, отговарящи на конкретните дисциплини, в които се предлагат езиковите курсове.

Водещата предпоставка в случая е, че по-добре квалифицираните преподаватели по английски език автоматично ще отворят пътя към езикови постижения и адаптация на изучаващите езика към „новия свят“, защото ролята на учителя по чужд език е най-решаваща за развитието на тяхното „второто аз“².

Хипотеза № 2

„Стерилният“ общ английски не е в състояние да получи значим научен статус в съвременните научно-развойни програми за устойчиво развитие, предвидени от ЕС. Програмата АСЦ за студентите ще укрепи позицията на английския (чуждоезиковото обучение) сред останалите социални и природни/приложни науки чрез интердисциплинарното съдържание на курсовете и чрез муждудисциплинарното сътрудничеството на академичния състав.

Предложеният принос на дисертацията, а именно магистърска програма по *Английски език за бизнеса и икономиката*, би превърнал английския език в катализатор за интердисциплинарни научни публикации и обмен на знания между академичните среди от съответните департаменти: икономика, бизнес и английски език. Те ще трябва да се съберат и да изработят съвместни курсове, като взаимно актуализират познанията си за потребностите на всеки сектор, за подходите към обучението и за учебната среда, конкретно свързана с всяка отделна област. Най-важното е, че ще се обединят около общи цели за бъдещи междудисциплинарни научни проекти в рамките на европейските фондове, водени от съвместни цели и взаимно полезни резултати.

Хипотеза № 3

Направлението на АСЦ „Английски за бизнеса и икономиката“ съдържа специализирано съдържание, функционална комуникация, автентични учебни материали и конструктивен преподавателски подход, основан на потребностите на учещите и социалните взаимодействия със задачи, ориентирани към решаване на проблемите. Поради това то ще стимулира изграждането на самостоятелно мислещи хора, които са в състояние на общуват, да се интегрират професионално и да създават креативно знания в културно хетерогенната и високо конкурентна икономическа среда на ЕС.

---

² Todor Shopov & Maya Pentcheva, *Whole Language, Whole Person: A Handbook of Language Teaching Methodology* (Passagem Editores, 2001), 27

ЕС осигурява не само модел за успешни икономически преговори благодарение на езика, но също и пример за това как политическата идентичност се конструира социално не само чрез рационалния избор на пресметнатите ползи и вреди, но преди всичко чрез гладката история на обсъждания и трансформации, чрез разпространяване и усвояване на норми в процеса на езиковото общуване. Веднъж изградени в съответствие с европейските академични критерии, магистърските програми по АСЦ ще играят ролята на силно функционален мост за интелигентен растеж, приобщаваща икономика и големи възможности за трудова заетост, гарантирайки социална и университетска спойка с посредничеството на бизнес английския.

Теоретична обосновка

Необходимостта от теория, с която да се обясни езиковото обучение е поставена за първи път от Стърн, който казва: „Теорията е имплицитна в практиката на езиковото обучение. Тя се разкрива в предпоставките, върху които се основава самата практика, в планирането на учебния курс, в ежедневната работа в клас, в разсъжденията относно стойността на езиковото обучение и в решенията, които учителят трябва да взема всеки ден.”³

Настоящата дисертация се опира основно на *социалния конструктивизъм* като теоретическа интерпретация както на учебния процес в образователен контекст, така също и на изследването на европейската интеграция. Според конструктивистката школа ученето представлява процес на лично тълкуване на опита и създаване на знание.⁴ Конструктивизмът в езиковото обучение се асоциира с понятието за диалогичност, като подчертава, че отворената и съдействаща учебна среда е широко основана върху диалога.⁵ Съвременните представители на конструктивизма и в частност социалните конструктивисти изтъкват значителната роля на социалното взаимодействие за създаването на знания.⁶ *Социалният конструктивизъм* е теоретичният модел, използван в интерпретацията на прозренията, изводите и отговорите по въпроса защо и как магистърската програма по АСЦ *Английски за бизнеса и икономиката* е програмата за преподаване на английски с най-много преимущества, като тя ще гарантира както добре квалифицирани по езика студенти, така и социално интегрирани граждани, които да

---

³ H. H. Stern, *Fundamental concepts of Language Teaching*, Oxford, (Oxford University Press, 1983), 23-24

⁴ Todor Shopov & Maya Pencheva, *Whole Language, Whole Person: A Handbook of Language Teaching Methodology* (Passagem Editores, 2001), 64

⁵ Seppo Tello and Marja Mononen-Aaltonen, *Developing Dialogic Communication Culture in Media Education: Integrating Dialogism and Technology*, ME Publications 7 (Helsinki : University of Helsinki, 1998), 103

⁶ J. Burton, D. Moore and S. Magliaro, *Behaviorism and Instructional Technology*, in (D.H. Jonassen 1996), 48

допринесат за изграждането на знания в албанската и европейската социално-икономическа среда.

Методология на изследването

Настоящата дисертация е преди всичко качествено проучване, което прилага методологията на практическия казус за изясняване в дълбочина на съвместимостта или несъвместимостта на университетската програма за обучение на учители по английски с езиковото търсене на свободния пазарен сектор в Албания. Допълнителните преимущества и атрибути на качествения анализ са изтъкнати от редица специалисти по научна методология. Мейсън например оценява високо качествения анализ, тъй като изследователят може „да проучи широка група от аспекти на социалния свят, включително материята и тъканта на ежедневния живот, разбиранията, елементите на опита и въображението на участниците в изследването; начина по който функционират социалните процеси, институции, дискурси и взаимоотношения, а също важността на създадени от тях значения.”⁷ Халидей набляга на контраста между качествения и количествения анализ чрез таблици и графики: “За разлика от количествената работа, предаваща своя смисъл чрез таблиците и обобщенията, работата по качеството пренася значението си върху целия текст ... нейният смисъл е самото четене.”⁸

Все пак с оглед на многостранния характер на обучението по чужд език като социален феномен, повлиян и оформен от няколко други политически и икономически фактори, настоящият труд използва също смесения качествен и количествен метод на социалните науки чрез индуктивна заключителна аргументация, следваща горепосочената методологична линия на практическия пример. Изследването е индуктивно по своята същност, като индуктивните изводи ще се основават на фактите и доказателствата на изследвания обект, а именно учебните планове по английски език в съществуващите магистърски програми към Департамента по английски език в Тиранския университет. Това е най-голямата образователна институция в страната, която понастоящем преработва академичните си планове в духа на европеизиращите стандарти за гарантиране на качеството.

Трудът залага на кохерентната и кохесивна комбинация от шест основни вида източници: 1) специализирана научна литература по теоретичните и концептуални подходи към обучението по общ английски (ELT) и към английския за специални цели (ESP); 2) теоретически публикации по европейска интеграция и икономическо сътрудничество; теоретични данни за социално-политическото развитие на Албания и

---

⁷ Jennifer Mason, *Qualitative Researching*, Second edition, (SAGE Publications, 2002), 1

⁸ Adrian Halliday, *Doing and Writing Qualitative Research*, Second Edition (SAGE Publications, 2007), 122

предизвикателствата пред нейната интеграция; 3) официални документи, публикувани от албанските правителствени власти, от Тиранския университет и институциите на ЕС; 4) публикации на многонационалните компании, на албанските фирми, неправителствените организации и доклади от „мозъчните тръстове“; 5) частично структурирани интервюта с преподавателите от английска филология в Тирана, със студенти, следващи по специалността, с представителите на международните и вътрешни фирми в Албания; 6) свободни интервюта с някои от водещите учени-лингвисти по методика на обучението по английски за специални цели/общ английски и с ръководители на влиятелни компании в Тирана.

Граници на настоящото проучване

Защо изследването поставя приоритет върху професионалната магистратура *Английски за бизнеса и икономиката*? Безспорно е, че в Албания има търсене на квалифицирани преподаватели по английски, специализирани за съответните научни области. Въвеждането на АСЦ *Английски за бизнеса и икономиката* обаче е най-срочна задача, тъй като ЕС по своята същност е икономически организъм още от приемането на Единния европейски акт (Single European Act, SEA) през 1986 г., в който са заложени четирите свещени свободи: свободно движение през границите на стоки, хора, услуги и капитал. Нещо повече, нуждата от усъвършенстване на педагогическите стандарти в университетските програми в Албания е продиктувана и наложена от препоръките на Европейската комисия за признаване на дипломите и хармонизация на програмите на страните извън ЕС с тези на страните-членки. Настоящата дисертация е ограничена до една единствена държава, но заключенията от албанския практически пример могат да се окажат валидни и да насочат към последващ сравнителен анализ в близко бъдеще на програмите по английски за напреднали във всяка от останалите страни на Западните Балкани.

СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията се състои от 10 глави, разпределени тематично в пет части.

Първа глава е уводна и разглежда теоретико-методологическите постановки, подробно представени по-горе.

Част „А“ обхваща втора и трета глава на дисертацията и е посветена на теориите за езиковото обучение и теориите за европейската интеграция с цел да се изведе мета-теоретичният подход на социалния конструктивизъм, който е в основата на емпиричните наблюдения и изводи от този многоаспектен изследователски проект.

Втора глава разглежда съществуващите теории за изучаването на езика. Многоаспектният характер на езиковия анализ обуславя включването в работата по чуждоезиковото обучение на теоретична рамка от дисциплините езикова педагогика, психология, невробиология, социология, лингвистика, образование и антропология. Към момента най-разпространената и широко използвана теория за ученето на езика е *социокултурната теория* на Виготски. Според неговата теория обучението е целенасочено, съзнателно и значимо, като участниците трябва активно да са включени в социален диалог.⁹ Тезата на Виготски е, че човешките когнитивни структури са социално конструирани, а знанието е съконструирано.¹⁰ Социокултурната теория съставлява теоретическата база на социалния конструктивизъм като теоретически подход за интерпретация на международните отношения и на световната политика най-общо, а също така и на образованието.

Вторият подраздел на втора глава включва дефиниции на основните термини в преподаването. Според модела на Едуард Антъни от 1965 г. “Подходът съчетава теоретичните принципи, управляващи ученето на езика и езиковото обучение. Методът е най-общ план за системна презентация на езиковия материал, така че нито една негова част да не е в противоречие с избрания подход и всички части да са основани на него.”¹¹. Техниката според модела на Антъни е конкретна дейност в клас, което я прави най-осезаемата стъпка от трите.¹²

---

⁹ James P. Lantolf, and Aneta Pavlenko, “ Sociocultural Theory and Second Language Acquisition ,” *Annual Review of Applied Linguistics* , Vol. 15, (1995): 114-115

¹⁰ Charles Fernyhough, “Getting Vygotskian about theory of mind: Mediation, dialogue, and the development of social understanding,” in *Developmental Review*, Vol. 22, Issue 8, (2008): 225-262

¹¹ Edward Anthony, *Approach, Method and Technique in Teaching English as Second Language*, China: McGraw Hill (1965), 65

¹² Marianne Celce-Murcia, Donna Brinton and Marguerite Ann Snow, Chapter 1 , “Foundations of Methodology” in *Teaching English as a second or foreign language*, Boston: National Geographic Learning; (Heinle Cengage Learning, ©2014): 2

В трета глава е предложена хроника на теоретичните подходи, произтичащи от процесите на евроинтеграцията, за да могат да се изяснят работните методи, функционалната структура и постоянните реформи в ЕС. От гледна точка на темата на дисертацията съществено е отношението към езика. Така според Диез ролята и силата на езика в конструирането на политическия дискурс в ЕС не бива да бъде повече пренебрегвана, тъй като езикът е в центъра на нашето познание за реалността. Той обяснява защо дискурсният анализ трябва да се включи в канона от подходи към европейската интеграция чрез полагане на теоретическите основи, свързани с конструктивизма или по-точно с езиковия конструктивизъм в европеистиката. По-нататък авторът добавя, че цялата история на европейската интеграция може да се разглежда като история на речевите актове под формата на договори, директиви или наредби, които в своята цялост водят до установяването на управленска система.¹³ В трета глава е отделено специално място на социалния конструктивизъм като метатеория за международните отношения и за ученето. Най-важното за социалните конструктивисти е понятието за социализация, което според тяхната дефиниция има за цел членството в обществото да се осъществява по начин, по който интересубективните разбирания за обществото се приемат за даденост.¹⁴

Част „В“ включва четвърта и пета глава, чрез които локализира избрания практически пример в Албания – една югоизточноевропейска страна, която се бори да постигне хармонизация с условните клаузи на ЕС по отношение на обучението на чужд език след половинвековна политическа, икономическа и образователна изолация, причинена на страната от комунистическата диктатура на Енвер Ходжа.

Четвърта глава прави кратък социално-политически и исторически обзор, който обяснява съществуващите несъответствия в системата на висшето образование, наследено от предишната образователна философия, доминирала през 50-годишния комунистически режим. трансформациите в духа на регионалното развитие, а също стандартните педагогически подходи в преподаването на английския език.

Подраздел 4.1. представя развитието на висшите учебните институции с оглед преподаването на чужди езици. Представяме ги по-разширено с информативна цел:

Катедрата по чужди езици в Тиранския университет е създадена през 1947 г., заедно с Катедрата по руски език като Висш институт. През 1957 г. става част от Факултета по история и филология. Факултетът по чужди езици официално датира от

---

¹³ Thomas Diez, “Speaking ‘Europe’: the politics of integration discourse,” *Journal of European Public Policy* 6:4 (Special Issue 1999): 598-599

¹⁴Alastair Ian Johnston, “Treating International Institutions as Social Environments,” in *International Studies Quarterly* (2001): 45, 494

септември 1991 г. и включва катедри по руски, английски, френски и италиански език; през 1995 г. е добавен немски език, през 1995 г. се включват славянски и балкански езици – основно руски и турски, а през 1998 г. – Катедра по гръцки език. Последна е Катедрата по испански език от 2008 г. Факултетът по чужди езици в Тиранския държавен университет предлага професионални и научни магистърски програми по дидактика на обучението, превод и комуникация. Още от създаването си отделните чуждоезикови департаменти са заявили като своя основна мисия подготовката на учители по общ английски (чужд език) за основното и средното образование, а не толкова за висшите училища. Магистърското равнище е ограничено единствено до преподавателски и методологически проблеми за преподавателите по общ чуждоезиков курс за задължителното основно образование до девети клас.¹⁵

Бившият педагогически институт в град Елбасан става университет през 1991 г., като в него се открива Департамент по английски език като част от Факултета по хуманитарни науки.¹⁶ Бившият институт в град Корча получава статута на университет, и в него през учебната 1992–1993 г. се открива Педагогически факултет, който включва Програми за подготовка на учители по английски за училищата и детските градини.¹⁷ Отскоро и Университетът „Исмаил Кемали“ във Вльора, във Факултета по хуманитарни науки, открит на 5.12.2007 г., предлага бакалавърски програми за преподаватели по общ английски в основното и средното училище.¹⁸ По-нататъшните глави на настоящия труд ще покажат, че бързият ритъм на икономическото и политическо развитие на Албания подтикват към специализирана ефективна комуникация на английски, а не просто към общ английски.

Подраздел 4.2. се обръща към трансформациите в духа на регионалното развитие. Демократичните процеси в Албания са свързани с либералната икономическа политика на всички правителства, независимо от политическата им ориентация. Демократичният преход изправя албанските предприемачи пред необходимостта да общуват на английски език, за да започнат бизнеса си и да сътрудничат с многонационалните компании в сферата на горивата, храните, текстила, тежката индустрия, телекомуникациите и много други. Например световни мобилни оператори в телекомуникациите, развиващи мрежите си в Албания, са сред първите, повдигнали въпроса за професионални курсове по английски, като отделят сериозна част от бюджета на компанията за езиково обучение. Проблемът е, че трябва да разчитат на учители, чиято езикова компетентност също е ограничена до общия английски, тъй като Департаментът по английски не е предвидил

---

¹⁵ Tirana University <http://www.unitir.edu.al/index.php/2014-07-09-10-56-45/fakultetet/fakulteti-i-gjuheve-te-huaja>

¹⁶ University of Elbasan <http://www.uniel.edu.al>

¹⁷ University of Korca <http://www.unkorce.edu.al/en/content/faculty-education-and-philology>

¹⁸ http://univlora.edu.al/?page_id=5073

необходимостта от АСЦ и със специфично съдържание за напреднали. Подобна е и ситуацията в дипломацията, основно при превода на европейското законодателство на албански език, а също при големите финансови сделки между местните предприемачи и централите на многонационалните компании. Научните проекти във висшето образование на регионално и глобално равнище изцяло се опират на ползването на английски, който обаче се преподава чрез конвенционалния общ подход: граматико-преводен, структура на изречението и пасивен речник.

Констатирането на проблемите в исторически план и особено на тези, свързани с конвенционалния подход към преподаването на английски език през годините е обект на подраздели 4.3. и 4.4. Преподаването на английски език е представено като функция на политическото и социално-икономическото развитие на Албания през годините. Фактът, че политическите идоли на Енвер Ходжа, Маркс и Енгелс също са написали своите политически доктрини на английски се оказва силно основание за легитимиране на обучението по английски и превода на тези крупни трудове на албански. С други думи английският език се доказва като още един полезен инструмент за по-нататъшно поддържане на комунистическата идеология по руски образец. В следствие граматико-преводният метод остава единственият преподавателски подход, тъй като английският се очертава като безвреден инструмент на политическия режим. Четат се в оригинал и се превеждат класически британски автори като Шекспир, Байрон и Едит Дърам. По-точно, четат се приоритетно автори, които са разглеждали албанската история, народ и културни ценности в някои от своите произведения. Тези условия налагат граматико-преводния метод и в университетските програми за напреднали (филолозите). Трябва да се отбележи, че преподаването и изучаването на английски няма за цел нито автентична комуникация, нито международна политика с англоговорящия западен свят, нито международно обучение. Страната в този период е изцяло изолирана. Неизбежно демократичните промени от началото на 90-те години на XX век намират катедрите по чужди езици напълно неподготвени да отговорят на срочните езикови потребности на изолираните дотогава албанци, които са нетърпеливи да пътуват, да учат и да работят в чужбина, а също да догонят технологическия напредък на новото хилядолетие.

В обобщение на четвърта глава трябва да се подчертае, че първите международни академични инициативи в страната стигнаха до заключението, че комунистическия режим в Албания не е оставил стабилно наследство в образователния подход, стимулиращо свободното мислене, аналитично и самостоятелно тълкуване на наличната литература. Нашето твърдение е, че социално-политическата индоктринация на албанското общество по време на диктатурата е причина за забавянето на самостоятелното мислене и четене, а също на уменията за аналитично научно писане за академични и професионални цели.

Пета глава е озаглавена „Евроинтеграционният път на Албания“. В тази глава се обръща внимание на многобройните предизвикателства пред албанския политически елит, на трънливия път на европейската интеграция и постигането на успешни реформи на национално равнище. Националният план за европейска интеграция 2017–2020, най-актуалният документ по темата, също поставя ударение върху научния процес, синхронизиран с рамковите програми на ЕС за научен развой и иновации.¹⁹

Реформата на чуждоезиковото обучение е част от университетските реформи в цялата страна. Затова първият раздел на пета глава предлага общ предварителен поглед върху ролята на университетите в Албания и условията в тях. Лингвистичните потребности за подходяща английска терминология с цел успешното прилагане в научните дейности и публикацията на европейските стандарти за качество, изискват специализирани знания по английски за всяка дисциплина. Следователно, преди да постигнем целите на Глава 25 на Националния план за евроинтеграция и за да можем да ги постигнем, определено трябва да направим успешен лингвистичен преход от *общ английски* към *английски за специфични цели*, като се съсредоточим в квалификацията на учители и преводачи по английски, така че да приключим успешно реформите в познанието като катализатор за постигане на европейските стандарти в университетското образование, научните изследвания и качеството на публикациите. Качеството на научните публикации в англоезични списания е специално отбелязано от управляващите в националния план, като се заявява, че броят на научните публикации “особено на чужди езици“ е ограничен и много малко статии, публикувани в международни научни списания, се радват на висок импакт фактор“.²⁰ Това заключение на високо управленско ниво също потвърждава аргументите на настоящата дисертация за необходимостта от реформиране, усъвършенстване и по-добро хармонизиране на програмите по английски за напреднали като задължителна предпоставка към успешно научно, икономическо, социално и технологично сътрудничество и напредък.

Във втория подраздел на пета глава е направен преглед на преподаването на английски език във висшите училища и колежи. Представяме го по-детайлно с информативна цел за българските специализирани читатели:

В Албания обучението по английски започва в трети клас на основното училище, продължава в средния цикъл и завършва с матура. На университетско ниво английски се учи две години, като след това се явява и в магистърската програма.²¹

---

¹⁹ National Plan for European Integration, Chapter 25 “Science and Scientific Research,” (January 2017):792-795 www.integrimi.gov.al/files/documents Accessed in June 2017

²⁰ National Plan for European Integration, Chapter 25 “Science and Scientific Research,”(January 2017), 796 www.integrimi.gov.al/files/documents Accessed in June 2017

²¹ Ledina Beshaj, “The Growing Importance of English for Specific Purposes (ESP) in Albanian Higher Education”, *International Journal on Studies in English Language and Literature*, Vol 3, Issue 6, (2015): 10-13

По отношение на учебния план на английска филология, до 2008 г. учителите по чужди езици – английски, френски, немски, италиански, гръцки и турски, завършваха четиригодишен бакалавърски курс. Квалификационните курсове за подготовка на учители обаче включват едва 10% часовете на бакалаврите или 180 часа за занятия, плюс едномесечна педагогическа практика. За сравнение четиригодишният цикъл в Катедрата по английски на Тиранския университет съдържа 2400 часа. В публикуваната Наредба на Министерство на образованието от 2008 г., магистърската степен е поставена като задължително условие за преподаването на английски на което и да е ниво от педуниверситетското образование. В резултат на това през 2010 г. в Тиранския университет и в други университети на страната е открита подобна магистърска програма със 120 кредита. Проведени са последващи национални изследвания върху резултатите от новите учебни планове и програми в сравнение с предишните показват, че занятията по английски се провеждат на лекторски принцип, като учителят задава упражнения и уроци. Има несъответствие в преподавателските стратегии относно четирите умения за четене и езиковата компетентност, демонстрирана от студентите, което отразява липсата на комуникативни задачи, в която водеща роля да имат самите студенти в час. Трябва да се подчертае, че най-малко значение е отдадено на използването от страна на преподавателите на подходящи методи и стратегии за развитието на езиковите умения на учещите.²²

Част „С“ включва шеста глава и в нея се проучва ролята на езика като инструмент на ЕС. Проследява се използването на езика като безопасно оръдие за дипломатическо убеждаване, мирно разрешаване на спорове и мултинационални икономически преговори от страните-членки на ЕС. Внимателно е разгледана политиката за чуждите езици и стратегическата визия на ЕС по отношение на страните-кандидатки. Специален интерес представлява установяването и ясното утвърждаване на икономическия и бизнес профил на ЕС като основна причина за съществуването на самия съюз.

Политическите постижения на ЕС определено се свързват с това, че е основан на общи обвързващи формални правила, договори и правови норми. Тези променливи водят дори до възникването на характерен език на тялото, свързан с процеса на интеграция. Учените-конструктивисти вярват, че само метатеоретическата интерпретация на конструктивизма може да допринесе за изследване на произхода и реконструкция на

---

²² Esmeralda Krodhima & Elida Tabaku, “Improvement of Foreign Language Teacher Education in Albania,” *Problems of Education in the 21st Century*, Vol 38 (2011): 50-54

идентичността. Въпросната теоретична рамка според тях функционира най-добре при анализа на дългосрочните политически и социални промени в Европа.²³

Геополитическите граници на настоящата дисертация обхващат единствено ЕС и по-точно „силата на английския езиков дискурс и релевантната комуникация с цел убеждение“ в ЕС, тъй като завършилите английска филология в Албания ще имат възможност за работа по-скоро в ЕС, отколкото в стани като САЩ, Канада или на азиатския континент. Важността на горепосоченото е, че изисква срочно преминаване от изучаването на общ английски към специфичен английски за всяка от бизнес нишите на европейския пазар. Ведомството за интелектуална собственост на ЕС подчертава важността на владенето на бизнес английския за доброто функциониране на бизнес и икономическите отношения в ЕС чрез организиране на курсове по АСЦ. Например курсът с код 19543 – Английски – С1 – Ефективен курс за създаване на документи по интелектуална собственост, имащ за цел да обогати професионалната терминология и компетентност по английски език за работа с проекти и задачи, стриктно свързани с областта на интелектуалната собственост.²⁴ Цитираният елемент потвърждава, че необходимостта от владенето на бизнес английски за професионално развитие в ЕС и в по-широк план, е напълно оправдана.

Част „D“ на дисертацията включва седма и осма глава и е пряко свързана с методиката на чуждоезиковото обучение, като представлява подробна разработка и описание с разсъждения на теоретичните подходи към обучението по чужд език.

Седма глава се спира на основните методи, на които се опира обучението по английски език като чужд, като ги разделя на три периода: класически, реформаторски и съвременен постметодически, които са оформени в съответните подраздели.

Класическият период включва граматико-преводния метод (1750–1880). Реформаторският период за разлика от граматико-преводния метод обръща внимание не само върху думите, а върху свързаните в текст изречения, които съставляват смислени езикови послания. Тези опити за реформиране на езиковия анализ водят до прекия метод или естествен метод на преподаване. Научният период (1920–1970) е разгледан чрез подраздели, описващи и анализиращи силните и слабите страни на съответните школи, сред които са: устен подход на Палмър и ситуационен подход на Хорнби; методът на аудиолингвизма върху теорията на бихейвиоризма по време на Втората световна война; изучаването на езика в общност (1960); мълчаливият подход на ученето чрез откриване

---

²³ Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen and Antje Wiener, “The Social Construction of Europe,” in *Journal of European Public Policy* (Special Issue 1999): 538

²⁴ European Union Intellectual Property Office, Learning Portal. Accessed in July 2017
<https://euipo.europa.eu/knowledge/enrol/index.php?id=2908>

(началото на '70-те години на XX век); сугестопедията на Георги Лозанов (1978); методът на цялостната физическа реакция чрез вътрешно биопрограмиране; комуникативният подход, свързан с антропологичните лингвисти; хуманистичният подход; ученето, основано на задачи;

Постметодичната ера на XXI век се характеризира с ускорено формиране на знания и ефективно предаване на информационната технология в различните общности.

Европейската комисия обръща внимание на отделните правителствата, че обучението и ученето са ключови компетентности на ученето през целия живот и трябва да станат главна стратегия за по-нататъшното развитие на обществото, основано върху знанията.²⁵

Теоретичната база на конструктивизма най-добре обяснява и подкрепя постигането на горепосочените цели за висшето образование по отношение развиването на „меки умения“ на учащите се и гражданите, изправени пред предизвикателствата на XXI век. Конструктивистките теоретични доводи съставляват сърцевината на всички индуктивни педагогически методи, чиито основни характеристики са изброени по-долу:

1. Подход, насочен към обучавания, като преподаването се стреми учещия на научи, а не толкова да бъдат предадени предвидени части от съдържанието и знанието.²⁶
2. Активното учене означава студентите да поставят въпроси в дискусия с цел решаване на проблеми.²⁷
3. Развитие на самостоятелност в уменията за учене, при които обучаваните поемат повече отговорност за своето обучение.²⁸
4. Уещите трябва сами да създадат свето значение за реалност; знанието се конструира и създава от учещите, а не се предава пасивно единствено чрез преподаването от учителя.²⁹

Независимо от многообразието си, всички методи имат едно общо нещо, а именно, че се основават върху предположението, че съществува само един единствен набор от принципи, които предопределят дали ученето ще стане научаване или не. Нещо повече, всички методи предполагат един единствен вид поведение в класната стая на учителя и

---

²⁵ EU Recommendation 2006/962/EC on Key Competences for Lifelong learning

²⁶ D. Kember “A Reconceptualisation of the Research into University Academics’ Conceptions of Teaching,” *Learning and Instruction* 7, (1997):255-275

²⁷ M.J. Prince and R.M. Felder, “Inductive teaching and learning methods: Definitions, Comparisons, and Research Bases”, *Journal of Engineering Education* , No 95, (2006): 123-138

²⁸Rachel Spronken-Smith, “Experiencing the Process of Knowledge Creation: The Nature and Use of Inquiry – Based Learning in Higher Education”, *Journal of International Colloquium on Practices for Academic Inquiry*, (University of Otago, Canada, 2012): 2

²⁹ Ibid

учещите и твърдят, че ако твърдо бъдат следвани, ще доведат до пълно научаване.³⁰ В обобщение става ясно, че преподаването на английски претърпява големи иновации в практиката като отговор на постоянно явяващите се потребности на учещите да придобиват релевантни езикови знания чрез контекстуални смислени задачи на всички етапи на преподаването и ученето на английски език.

Част „D“ е съставена от осма глава и е посветена на теоретичната и емпирична литература върху АСЦ със стремежа да посочим предимствата на този тип академична програма в сравнение с общата програма за обучение по английски език.

Първият подраздел 8.1. описва особеностите на АСЦ.

Английският за специални цели привлича интереса на учените и получава академическо признание в резултат на тематичния си обхват, касаещ конкурентния професионален свят, богатството от публикации за най-добрите практики и научни знания по въпросите на приложната лингвистика, специфичните за всяка област предизвикателства пред напредналите в обучението по английски, а също поради ролята на преподавателите по АСЦ за разработка на учебни планове и програми и ефективността на преподавателските подходи.³¹ АСЦ датира от 60-те години на ХХ век и е следствие на невъзможността на общия английски да отговори на нарастващите лингвистични потребности на работодателите.³² По-емпирична и съвременна дефиниция на АСЦ предлага през пролетта на 2010 г. експертната група, наречена Образователна култура на Европейската комисия. Тази група определя обучението по език за специфични цели като „метод на преподаване, разработен така, че да отговори на специфични (главно професионални) нужди на учещите, като интегрира подходи от езиковото обучение и подходи от усвояването на самата дисциплина.“³³

Вторият подраздел 8.2. прави съпоставителен анализ на съдържанието на специализираната литература върху две теории за английския – АСЦ и Съдържателно-езиковото интегрирано обучение (Content and Language Integrated Learning, CLIL). На първо място са описани характеристиките на двата противостоящи си подхода в изучаването на английски. След това фокусът се поставя върху ефективността и приноса

---

³⁰ David Dunan (1991) Available on https://archive.org/stream/ilhem_20150321_1903/%5BDavid_Nunan%5D_Language_Teaching_Methodology_A_Tex_djvu.txt

³¹ Nadežda Stojković, “Editor’s Note,” *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, Vol. 2, No.4 (2014):i

³² Vanessa Leonardi, “Bridging the Gap between ESP and CLIL in the University Context,” *Rivista Semestrale, Saggi Essays*, Vol. 5, (Spring 2015) :19

³³ Communication of 2010 on “An Agenda for new skills and jobs: A European contribution towards full employment”, COM (2010) 682 final <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6328&langId=en>

на тези подходи за постигане на общите цели на висшето образование и на социополитическите обществени ценности в контекста на развитието на ЕС.

Специален подраздел 8.3. е посветен на съдържателното езиково интегрирано обучение (СЕИО). Методът СЕИО е сравнително нов в педагогиката и изразява генерично понятие, което може да бъде проследено 20 години назад във Финландия. Дейвид Марш и Анне Малйерс са първите, които отбелязват, че „СЕИО се отнася до ситуации, в които даден предмет или част от дисциплината се преподават чрез чужд език с двойна цел, а именно – изучаване едновременно и на съдържанието ѝ, и на чуждия език.”³⁴ Европейската комисия дава висока приоритетност на СЕИО като най-важен обучителен подход в Европа, като в документа пише, че „Интегрираното съдържателно-езиково обучение, при което учениците се обучават по даден предмет с посредничеството на чужд език, ще има огромен принос към целите на Съюза, тъй като може да осигури ефективни възможности за учениците да използват веднага новопридобитите си езикови умения, а не да ги научат сега, за да ги ползват по-късно.”³⁵ Учителите по метода СЕИО посвещават повече време на обучението по съдържателната част, като обръщат по-малко внимание на обучението по езика.³⁶ По време на занятията от типа СЕИО, английският се ползва основно, за да се предаде съдържателното знание, без специалното намерение да се интегрират езиковите умения в обучението, затова за разлика от АСЦ, този подход е с по-малко взаимодействие и по-малко възможности за извършване на креативни задачи.³⁷

Твърдението, което защитаваме в четвърти подраздел на Глава 8 е, че езикът, формите и правилата имат превъзходство пред тематичното съдържание. АСЦ използва метода на комуникативната компетентност при обучението и се фокусира доминантно върху използването на съдържателен език и задачи за разрешаване на проблеми с цел достигане на функционална комуникация чрез английския език. Така комуникативната компетентност се изравнява с основната цел на АСЦ – осигуряване на студентите от висшите училища на лингвистичен потенциал за бъдещите им професионални ангажименти. Целта на АСЦ е да осигури на студентите релевантна професионална комуникация, така че да звучат естествено и уверено в реалните условия на работа, където от тях ще очакват да са усвоили успешно високо ниво на професионален английски в съответната област.

---

³⁴ Alina Balagiu & Mariora Patesan, “Content and Language Integrated Learning or English for Special Purposes,” in *Naval Academy Scientific Bulletin*, Vol XVIII-Issue 1 (Naval Academy Press, Constanta, 2015), Romania, 284

³⁵ Commission of the European Communities- Brussels, (24.07.2003), 449 Final Communication from the Commission to the Council, The European Council, The Economic and Social Committee and the Committee on the Regions.

³⁶ Wenhsien Yang, “ESP vs. CLIL: A coin of two sides or a Continuum of two extremes?” in *ESP –TODAY, Journal of English for Specific Purposes at Tertiary Level*, Vol.4 (1) (2016), 43-45

³⁷ Ibid, 52

АСЦ е в състояние да направи осезаем принос към европейските цели на висшето образование и към самия ЕС, поради прилагането на принципа на социализация, централен за редица проучвания в социалните науки. Подходът на АСЦ е основан на задачите, което означава, че студентите трябва самостоятелно да конструират знанието. Освен обучителен, това е трансформиращ процес на личностно развитие, на артикулиране на ценности, на визия, на достигане на човешки качества и отношение чрез такъв АСЦ курс.³⁸ Именно гъвкавостта при креативните задания чрез използване на автентичен език придава на курсовете по АСЦ потенциала да вдъхновят социализиращия процес сред участниците в занятията. Тези социални умения са и крайната цел на европейското общество.

Подраздел 8.5. на дисертацията третира ролята на преподавателя по АСЦ като съставител на курса и човек, определящ материалите за занятията. В горните глави обосновахме факта, че едно от предимствата на курсовете по АСЦ, гарантиращо ефективността им, е използването на автентични помагала, основани на специфично съдържание. Въпреки, че учебниците по АСЦ са в обръщение още от началото на 60-те години на ХХ век, те често са отхвърлени като пълноценни курсове.

Авторът на дисертацията има своите наблюдения и изводи по отношение на два курса по *Бизнес английски*, предложени през последните две академични години в Университета “Ерока“, който е международен университет в Тирана с преподаване на английски. Проведени са наблюдения в клас и проучване на мнението на студентите чрез анкета относно два учебника: учебникът с дълбоко специализирано съдържание *Business Studies* с автор Ян Макензи (Ian Mackenzie, Cambridge University Press, 2010, third edition) и по-умереният учебник *Business Studies* с автори Каролин Уолкър и Пол Харни (Carolyn Walker and Paul Harney, ESAP Garnet Education, 2011, UK). Заключениета са, че учебникът на Макензи е ниско оценен и получава негативни отзиви, поради когнитивното претоварване и лингвистическата сложност на текстовите пасажии; техническите термини са предвидени за наизустяване чрез упражнения за попълване на подходящите думи, вместо в комуникативни задачи, които да ги упражнят в естествени ситуации, конструирани от студентите. От друга страна, въпреки високата оценка за другия учебник – на Каролин Уолкър, според възприятието на студентите, там липсват текстове и теория, които да могат да се прочетат. Учебникът е пълен с дълги материали за слушане, което е небалансирано спрямо много повърхностите пасажии за четене на специфично съдържание. Този емпиричен извод демонстрира нуждата от разработка и въвеждане на академична

---

³⁸ Zuocheng Zhang, ” Somewhere in the middle is the optimal balance: A subject specialist negotiating business and language teaching,” in *ESP TODAY, Journal of English for Specific Purposes at the Tertiary Level*, Vol.4 (2),(2016):160

специализация по АСЦ, така че да се постигне по-добро съответствие между потребностите на студентите и съответните курсове за обучение.

Част „Е“ или девета глава се спира на теоретично-практичните изследвания в настоящата област, прави свои авторски проучвания, анализира изводите им с оглед съвременната албанска действителност и предлага практическо решение.

Първият подраздел 9.1. прави практически анализ на микро-равнище относно създаването на специализирани академични програми по английски език. Мотивът и основанията за въвеждането на професионална магистърска програма по АСЦ в Албания произтичат от вътрешните езикови потребности на албанските департаменти по английски език. Както беше заявено и илюстрирано, въпреки албанските правителствените стратегии за приоритетното изучаване на английски в учебните планове за висше образование, все още е необходима реформа по отношение на съгласуваността им с потребностите на трудовата среда.

Вторият подраздел 9.2. аргументира чрез емпирично проучване защо АСЦ се предлага именно в областта на бизнеса и икономиката, след което е разработена конкретна учебна програма *English for Business and Economics*.

Преди да предложим реформи в Департамента по английски чрез въвеждане на магистърска програма по АСЦ, проведохме анкети в три важни среди: в бизнеса, сред студентите и сред преподавателите по английски език. Резултатите от проучването са представени в таблици и графики, като са задълбочено анализирани в зависимост от резултатите. В автореферата са включени всички въпроси, като от отговорите сме се спрели селективно на тези, които считаме са съществени или специфични за страната ни.

Първото проучване е оценка на уменията по бизнес английски в някои от мултинационалните компании. Тези големи фирми се намират в столицата на Албания, Тирана, като са проведени частично структурирани интервюта с представители на висшето ръководство и лични разговори с някои от изпълнителните директори. 25 компании от 30-те общо, които са разположени в Tirana Business Park, се съгласиха да участват в проучването, което е добра извадка на фона на малкото население на Албания като цяло.

Въпрос № 1. Дали владенето на бизнес английски от служителите във вашето предприятие има значение за неговата работа и конкурентоспособност на пазара?

Отговорът на този затворен въпрос с „да“ или „не“ дава почти изцяло положителен отзив за важността на знанията по бизнес английски за работата и конкурентоспособността на предприятието на пазара. От общо 146 респондента, само 5 са отбелязали отговора „не“. Всички останали убедено потвърждават важността на това умение със 141 отговора „да“.

Въпрос № 2: Къде са най-необходими познанията по бизнес английски?

Въпрос № 3: Когато наемате нови служители, доколко важни са техните комуникативни компетентности и съдържателното владение на бизнес английски?

Въпрос № 4: Мотивирана ли е вашата компания за създаването на официална вътрешнофирмена политика за развитие на бизнес английския?

95 от участниците отговарят положително, като одобряват разработката на официална политика за развитие на бизнес английския във фирмата им, а само 18 отбелязват негативен отговор, без да проявяват интерес към подобна политика. Това отразява факта, че става дума за фирми, които работят по-скоро на местно, а не на международно бизнес равнище.

Въпрос № 5: Какво мотивира или би мотивирало въвеждането на официална вътрешнофирмена политика за развитие на бизнес английския?

Въпрос № 6: Как бихте оценили знанието на английски, осигурявано от съществуващите университетски програми по английски език в Албания?

Въпрос № 7: Кои са по-конкретните бизнес дейности, които изискват адекватно владение на бизнес английски?

Мнозинството от респондентите в тази анкета, 40%, отбелязват много важната роля, която има според тях владението на бизнес английски за общуването и контактите с клиентите. Тези, които не са отбелязали най-високата оценка по скалата, работят предимно с албански потребители на албанския пазар, където английският не се използва в ежедневната бизнес дейност. Останалите международни компании потвърждават изключителното значение на доброто владение на бизнес английския за работа с клиентите.

Висока е оценката за отличните много добри знания по бизнес английски при общуване с екипите, защото именно общуването създава духа на успешната компания. Тези факти демонстрират потенциала на АСЦ и по-конкретно на АСЦ в областта на бизнеса, където езиковите задачи могат да се използват за ускоряване интеграцията и общуването между членовете на екипа в една автентична бизнес среда, както и сред възрастните обучаващи се на английски по време на урока, когато се симулират професионални задачи в работни групи или екипи. Този висок статистически показател подкрепя аргумента на нашия обширен проект, че курсовете за възрастни по АСЦ са особено стойностни не само по отношение на съдържанието на професионалната сфера на английски и на комуникационното превъзходство, но също доказва теоретическото допускане, което формулирахме в началото на дисертацията за приносната стойност на АСЦ при развитието на бъдещите професионални предприемачи в ЕС, които ще умеят да общуват и преговарят успешно на английски, преодолявайки културните противоречия и мултиетническото разнообразие на глобалния пазар.

40% от отговорите оценяват най-високо ползата от писменото владение на бизнес английския. Може да прочетем и предложение за необходимостта от включване в професионалната магистърска програма по АСЦ курс по писане на бизнес документи и кореспонденция, тъй като данните от анкетата потвърждават важността на писмената култура на английски при редица бизнес дейности като съставяне на документация, работа с документация, писане на отчети, оформяне на статистики. Въпреки акцента върху доминантността на устната комуникация, диаграмата свидетелства за еднакво внимание и към писмените курсове с оглед на бизнес сектора. Т.е. писменото владение на езика за съответните задачи с текст е еднакво важно с устната комуникация на английски при задачи, несъдържащи писмена част.

Най-високо равнище за необходимостта на отлично владение на бизнес английски, са дали 41% от анкетираните по отношение използването на езика за имиджа на компанията и качеството на продукта. Този статистически показател отчита и обстоятелството, че английският се смята за език, който поддържа на необходимото национално и международно равнище престижа и репутацията на компанията.

Въпрос № 8: Заинтересовани ли сте от откриване на магистърска програма по *Английски за бизнес обучението*, като по този начин се осъществи преход от *Общ английски* към *Английски за специфични цели*.

Отговорите на този пряк въпрос са изключително важни и значими за основната теза на настоящата дисертация. Участниците в анкетата гласуват убедително в полза на реформирането на програмата по АСЦ. Фактът, че 80 отговора са „много заинтересован“, докато наблюдаваме само незначителен брой от 5 негативни реакции към този нов академичен проект, доказва хипотезата на това авторско изследване, че откриването на направление по АСЦ към департаментите по английски е срочно необходимо за напредналите студенти по английски, както и за бъдещите преподаватели по английски, които ще обучават професионалисти в съответните области по АСЦ

Въпрос № 9: По какъв начин тази академична инициатива би повлияла на вашите бизнес резултати? Обяснете в три изречения.

Последните два въпроса от анкетата са отворени за обяснение и доразвиване от страна на анкетираните представители на бизнеса. Въпреки усилията и старателните обяснения на интервюиращия за важността на тези отворени въпроси за тезата и за достоверността на общите резултати от проучването, само 49 от всички участващи дадоха отговор на въпроси 9 и 10. Това е свидетелство за липсата на култура на научно сътрудничество между академичните среди в Албания и бизнеса на терен. Като цяло то хвърля съмнение върху качеството и автентичността на предишни емпирични изследвания, за които се твърди, че са проведени чрез проучване на общественото мнение на терен с оглед оценяване на пазарния потенциал. Висшите ръководители казаха, че

техният персонал е постоянно претоварен и предпочита да отговори на въпросник с множествени отговори, отколкото на отворени въпроси.

Тези отговори потвърждават необходимостта академическите среди и Катедрата по английски език да сътрудничат тясно с фирмите с цел да удовлетворят по-добре езиковите им потребности. Впечатлителен е фактът, че някои от анкетиранияте компании предлагат дори да инвестират чрез конкретна финансова помощ за реализацията на този съвместен проект. Това отразява значимостта на отличното владение на бизнес английски от страна за персонала им и необходимостта да видят предложени академичен проект да функционира реално на практика.

Втората група, към която сме се насочили с оглед на многоаспектното ни проучване, са студентите по английски от бакалавърските и магистърски програми по английски език във Факултета по чужди езици на Тиранския държавен университет. Общият брой участвали е 350 студенти, главно от 2. и 3. курс на бакалавърската програма. На студентите беше предложен същият тип полуформално интервю, въз основа на въпросника, като мероприятиято беше проведено в университетските аудитории по време на занятията им по програма. Въпросникът с отворени и затворени въпроси бе насочен към тяхната оценка за действащите програми, преподавателската методология, ролята на учителя, изборът на учебник и съдържание и интереса им да участват в магистърска програма по АСЦ, за да се справят с повишените мултидисциплинарни критерии на професионалната комуникация на трудовия пазар. Подходът е напълно конструктивистки, тъй като се взема мнението на студентите, преди да бъдат разработени учебните планове.

Въпрос № 1: Дали знанията, получени в програмите по общ английски, гарантират езикова подготовка, съобразена с нуждите на регионалния и международен пазар на труда?

Отговорът на този въпрос е 145 – „да“ и 205 – „не“, което означава, че съществуващите програми не ги удовлетворяват като бъдещи учители на възрастни учещи по английски по отношение на специфичните езикови потребности, свързани с различните браншове.

Въпрос № 2: Смятате ли, че е крайно време университетът да предложи в магистърската степен програми по АСЦ?

Отговорите са със следното разпределение: 257 смятат са много полезно, 93 са сравнително полезно. Важно е да подчертаем, че никой не е преценил тази идея за безполезна. Подобен твърд положителен отзив е стимул за разработка на програма по АСЦ, стъпка, която трябва да се предприеме и приложи, особено след като 73% от свободното мнение на студентите смята така, на основата на полуформалния ни въпросник.

Въпрос № 3: Посочете основанията за ползата от АСЦ.

Най-високата оценка се дава на пригодността за наемане на работа, тъй като това е и най-мотивиращото основание за един студент да получи образование по направлението АСЦ. Студентите стигат до заключението, че само специализирана магистратура, като например по бизнес и икономика, им дава по-голям шанс да намерят добре платена работа. От общо 350 анкетирани студенти, 165 отбелязват с най-високо предимство икономическата полза, която биха имали от обучение по АСЦ, освен учителската кариера, тъй като те така или иначе ще получат учителска правоспособност, тъй като са в бакалавърска програма по английски.

Въпрос № 4: Бихте ли имали интерес от магистърска програма по английски за бизнес специалности?

Отговорът на този значим пряк въпрос за нашето изследване показва 259 потвърждения на интереса за специализирана магистърска програма *Английски за бизнеса и икономиката*. Липса на интерес към подобно направление заявяват 91 студента.

Въпрос № 5: Какво мотивира/би мотивирало учебния ви интерес от направление общ английски към направление АСЦ.

Въпрос № 6: Какви ползи предлага за кариерата ви тази магистърска програма по бизнес английски?

Въпрос №6 е от отворен тип и има за цел да проучи отношението на студентите към бъдещите ползи от една специализация по АСЦ? Отговорите на студентите са запазени и цитирани в автентичен оригинален вид:

В обобщение на коментарите на студентите, трябва да подчертаем, че почти всички смятат професионалната магистратура по АСЦ в областта на бизнеса и икономиката за чудесна възможност да си намерят по-добра работа в страната или в чужбина чрез преподаване на АСЦ или общо в областта на бизнеса. Те разглеждат такава магистратура като нов портал за познание в други области, освен преподаването, като намират специализираните знания по бизнес и икономика за много полезни за семейния бизнес или цялостното развитие на мултидисциплинарни комуникативни способности.

Полуформални интервюта бяха проведени с 30 щатни преподаватели по английски език в Тиранския университет, като анкетата касае професионалното им мнение дали за студентите е нужно направление с квалификация АСЦ в отговор на настаналата бизнес динамика в Албания, паралелно със стандартния общ английски, който съществува досега.

Въпрос №1: Дали знанията по общ английски гарантират съвместимост с нуждите на регионалния и международен пазар на труда?

Само 7 преподаватели смятат, че общите програми по английски са достатъчно добри, а останалите 23 отбелязват, че те не са в пълно съответствие с изискванията на

регионалния и международния пазар на труда. Този резултат е в подкрепа на основната теза на дисертацията за необходимостта от създаване на програма по АСЦ в Албания. Повечето от преподавателите по английски, които работят със студентите и са съставили учебните програми в най-голямата катедра по английски в страната.

Въпрос 2: Смятате ли, че е крайно време университетът да предложи магистратура по английски за специални цели?

По този пряк въпрос имаме 4 отговора за „средно полезна“, като останалите 26 щатни преподаватели по английски считат инициативата за „много полезна“.

Въпрос № 3: Посочете основанията за ползата от АСЦ

За разлика от това, което очаквахме, най-застъпеното основание в полза на откриването на програма по АСЦ не е анализът на педагогическите нужди, а главно икономическата и финансова перспектива пред подобно бизнес-ориентирано направление, дори за самите преподаватели. В този смисъл нашата анкета се оказва първа стъпка за информационно пробуждане, като се обръща внимание, че настоящето обучение на учители по общ английски не подготвя квалифицирани преподаватели по английски с педагогически знания и умения, наложени от професионалния пазар в ЕС и по света.

Въпрос № 4: Дали вашият департамент е мотивиран за откриване на магистърска програма по английски за бизнеса сферата?

Мнозинството, а по-точно 27 преподаватели, отбелязаха отговора ДА, който отразява мотивацията на Департамента за подготовка на учители по английски да открие и програма по АСЦ, наред със стандартната обща програма. Само трима души отговориха с НЕ, но добавиха като коментар, че нямат информация за катедрената политика относно промени и осъвременяване на учебните планове. Тези положителни резултати също подкрепят нашата теза за реформа в учебния план, която се възприема позитивно от самите преподаватели по английски в английска филология. Все пак Департаментът е този, който трябва да изработи национална стратегическа платформа за по-нататъшно разширяване на специалностите по английски, вместо да се задоволява със съществуващото *status quo*.

Въпрос № 5: Какво мотивира/би мотивирало развитието на учебен план от направление общ английски към направление АСЦ.

Основната движеща сила за промяна на обучените на учители по английски от общ английски към АСЦ са специфичните потребности на пазара, които могат да бъдат удовлетворени и гарантирани чрез магистърска програма по АСЦ. Все пак променливи като функционално владение на английски и конструиране на активно професионално знание също се радват на висока значимост в отзивите на преподавателите по английски.

Въпрос № 6: Какво бихте предложили, за да бъде изпълнима и приложима тази задача? Обяснете в три изречения.

Преподавателите бяха поканени за обсъждане на кръгла маса, а след това помолени на напишат своите мнения с цел документирането им. Всички те потвърдиха важността на това да може да се удовлетворят езиковите търсения на пазара. Предложено беше почти единодушно да се проведе пазарно проучване за по-добро диагностициране на очакванията на бизнес-средите. Според преподавателите тясното сътрудничество с колегите от други специалности, е нещо, което трябва да се случи колкото може по-скоро. По отношение на *АСЦ за бизнеса и икономиката*, инициативата им се струва витална, само, ако се направи съвместно с преподавателите по икономика и департаментите по бизнес. За провеждането на ясно и структурирано пазарно проучване и измерване на езиковите нужди от бизнес английски, се сметна за целесъобразно да си сътрудничим с опитни преподаватели по АСЦ от университетите в чужбина. Те биха могли да подпомогнат и за съставянето на учебната програма, като се вземат предвид европейските пазарни тенденции в рамките на интеграцията на страната в ЕС, паралелно с интеграционните стъпки на албанската икономика. Доколкото сегашните преподаватели по английски в Департамента нямат подобен опит, някои от тях подчертаха, че би било добре да се направи обмен на преподаватели по АСЦ в страната и чужбина.

Оригиналните анкетни проучвания, което проведохме, доказват хипотезата, че специализираната магистърска програма по АСЦ ще повиши знанията по езика в по-тесен професионален план. Би било ефективно да се съпоставят осезаемите пазарни критерии с езиковата компетентност в дадени тесни дисциплини. Проучването свидетелства също, че магистърските програми, основани на стандартния общ английски по *Преподаване на английски* и *Превод* не могат да гарантират адекватни знания, които точно да съвпадат с динамични ритъм на многоспектърните демократични промени и очакванията на международния пазар. Количественият и качественият отзив, който получихме от трите заинтересовани страни: бизнеса, университетските преподаватели и студентите, свидетелства в полза на тезата за твърда зависимост между университетските програми и пазарните умения.

Количествените показатели и откритите коментари на участниците в интервютата са взети под внимание при определянето на курсове за учебния план на професионалната магистърската програма по АСЦ *Английски за бизнеса и икономиката*. Основният проблем е какви курсове да предложим в тази програма и на него се спира последният подраздел от девета глава. Учебният план обхваща двусеместриално обучение, а третият семестър е за разработка на магистърска дипломна работа:

Задължителни дисциплини:

1. Основи на икономическите теории
2. Основи на теориите по бизнес мениджмънт

3. Увод в теоретичните подходи към АСЦ
4. Изследователски методи в приложната лингвистика
5. Увод в педагогиката
6. Увод в превода в сферата на бизнеса и икономиката

Избираеми дисциплини:

1. Бизнес английски за напредък в кариерата
2. Английски за професионални цели (кандидатстване за работа, интервю, доклад)
3. Образование по бизнес английски
4. Мениджмънт и културно многообразие
5. Маркетингови промоционални средства
6. Писмен бизнес английски 1
7. Писмен бизнес английски 2
8. Английски за академични цели
9. Межкултурна комуникация на бизнес английски
10. Провеждане на пазарно проучване и анализ на бизнес английски

В пълния текст на дисертацията е предложен магистърски учебен план по АСЦ в съответствие с Болонската харта за академични часове, практика и кредитна система.

Десета глава прави обобщение на резултатите от изследването и констатира развития и достигнат положителен отговор на поставените в уводната глава хипотези.

За стерилния английски би било много трудно да си намери място, както показва в силно конкурентната кръгова диаграма на финансовите приоритети в бюджетната схема „HORIZON 2020“ на ЕС. По ирония всички научни проекти, кандидатстващи за този проект, използват английски, съобразен със съдържанието и стила на научната област. За един чисто езиков проект обаче би било голямо предизвикателство да привлече вниманието на Комитета по финанси на ЕС. Вместо да разчитаме на това, по-добре е да създадем симбиоза с приоритетните дисциплини, което би повдигнало представителния статус на чуждите езици сред тях. Общият английски при подготовката на учители не осигурява компетентност по профилираните професионални направления на езика. Това обучение не гарантира добри възможности за наемане на работа и професионален растеж на завършващите студенти.

Предложеният път за решение на установените проблеми представлява научния принос на настоящата дисертация.

Научни приноси на дисертационния труд

1. Теоретическият модел на социалният конструктивизъм се прилага за първи път в чуждоезиковото обучение, за да обясни приноса на английския език в конструирането на специфично научно знание и в развитието на социализираните граждани най-вече на територията на Европа.
2. Анализът е оригинален, тъй като включва обективни отзиви от всички заинтересовани страни, ангажирани в комуникацията по английски: 350 студенти от Департамента по английски, 30 преподаватели по английски и широко представителство от 25 многонационални компании със 146 участници в полуструктурирани интервюта. Анализът показва, че такава тройна извадка за научно изследване се прави за първи път в Албания.
3. Настоящото изследване за първи път се ангажира със сближаване между академичната общност, университетските планове и курсове по английски и реалните потребности и интереси на бизнеса.
4. Настоящата дисертация създава модел за разработка на университетски програми, които служат на актуалните потребности на обществото. Този модел хармонизира мисията и функциите на университетите в ерата на основаващото се на знанията общество да подготвят учещите като им осигуряват адекватни професионални комуникативни умения.
5. Моделът на социалният конструктивизъм е отразен в предложения учебен план. АСЦ и по-специално *Английски език за бизнеса и икономиката*, както е показано в глава 9, предлага платформа за курсове, които са отговор на отзивите и коментарите на интервюираните и на участниците в анкетата. Досега нито една езикова програма в национален мащаб не е правена въз основа на осезаеми и проверени потребности на заинтересованите страни.
6. Тази първа магистърска програма по АСЦ, наименувана *Английски за бизнеса и икономиката*, е от интердисциплинарно естество, като ще включва съвместен преподавателски състав от областта на икономиката, лингвистиката, финансите, бизнеса и комуникациите. Тя отваря повече място за смесени научни проекти и публикации от типа на специализирани речници по области, терминологични речници, енциклопедии и интердисциплинарни учебници за курсовете.
7. Предложената програма по АСЦ ускорява процеса на интернационализация на висшето образование, академично признаване на европейско равнище и разпространение на научно знание, тъй като поради уникалния си характер хвърля

мост между специализираното съдържание в няколко различни области, като ги обединява около англоезичната комуникация.

8. Предложената програма дава възможности за обмен на най-добрите практики и сътрудничество между публичния и частния сектор, между преподаватели, учени и теоретици на национално, регионално и глобално равнище.
9. Програмата отваря пътя за мобилност на преподавателите по общ английски и по АСЦ извън Албания, най-вече в съседните страни и страните от региона, които имат подобни потребности на вътрешния пазар от специализирани програми по английски език.

Публикации по темата на дисертационния труд

В научни списания:

- Mirela Alhasani & Nadezda Stojkovic , “ Searching the Golden Average between ESP and CLIL”, in *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, Vol. 5, N. 2, 2017, pp396-413 **Registered in Thomson Reuters Web of Science**
<http://espeap.junis.ni.ac.rs/index.php/espeap>
UDC: 811.111'255.4:378.147 DOI: 10.22190/JTESAP1702397A
- Mirela Alhasani, “A Comparative Analysis of the Deep Content-based ESP Textbook to Balanced ESP: The Case of Business English”, in *Journal of Teaching English for Academic and Specific Purposes*, Vol. 5, N 2. 2017, pp 379-395
Registered in Thomson Reuters Web of Science
<http://espeap.junis.ni.ac.rs/index.php/espeap>
UDC: 811.111'276:371.691 DOI: 10.22190/JTESAP17023A
- Mirela Dubali Alhasani, “An Issue of Pedagogical Concern: Why does it take so long to Albanian Students to Develop English Communicative Fluency? *Procedia- Social and Behavioural Sciences*, April 2016, vol 232, pp 514-519 ELSEVIER *Indexed journal*
DOI: 10.1016/j.sbspro.2016.10.071
- Mirela Dubali Alhasani, “The Urgent Educational Shift from General ELT to ESP: A Follow-up Reaction to Globalization Dynamics in Albania”, *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, Vol 4, No 2, Sept 2016, pp 327-336
Registered in Thomson Reuters Web of Science
<http://espeap.junis.ni.ac.rs/index.php/espeap> UDC: 811.111'233:159.922.27 (496.5)
- Mirela Dubali Alhasani, “Educational Turning Point in Albania: no more mechanic parrots but Critical Thinkers”, *Journal of Educational Issues*, Vol11, No2, 2015, pp 117-128: Macro think Institute, California, USA. Indexed in ERIC
https://eric.ed.gov/?q=thinker&ff1=dtSince_2009&ff2=subEducational+History
doi:10.5296/jei.v1i2.8464 URL: <http://dx.doi.org/10.5296/jei.v1i2.8464>
- Mirela Dubali Alhasani, “The added value of ‘Instructional Simulation Practices’ in Teaching International Relations and European Studies”, *Journal of Educational and Social Research*, Vol 4. No.2 April 2014, ISSN 2239-978 X, Rome - Italy pp 340-350 doi: 10.5901/jesr.2014.v4n2r
<https://studylib.net/doc/11952696/the-added-value-of-%E2%80%98instructional-simulation-practices%E2%80%99-i>

- Mirela Dubali Alhasani (Co-authored), “The Role of Socialization in Democratic Norms Cultivation: The Case of the OSCE in Albania”, in *International Scientific Journal Diskutime*, Vol 2. Nr 13. ISSN 1857- 825 X, August 2014. Tetovo, Macedonia, pp 34 -45

Публикации в научни сборници и книги:

- Alhasani, Mirela. (2018). Discussing the Relevance of Problem and Project- based Learning to Higher Education Challenges in Albania. In Todor Shopov, *Pedagogy of Providing Learning Opportunities for All (Педагогика за осигуряване на възможности за обучение за всички)* (pp. 214- 222). Sofia University Press, Bulgaria **Book ISBN: 978-954-07-4566-4** Catogory- Philology Studies and Higher Education
- Alhasani (Dubali), Mirela. (2018). Comparative analysis of the deep content-based ESP textbook to balanced ESP. In N. Stojkovic (Ed.1), *Positioning English for Specific Purposes in an English Language Teachig Context* (pp. 230-241). Vernon Press, USA **ISBN 978-1-62273-414-6**
- Alhasani (Dubali), Mirela. & Nadezda Stojkovic (2018). Chapter 2: Searching for the golden average between CLIL and ESP. In N. Stojkovic and Nijole Burkšaitienė (Ed.1), *Establishing Predominance of English for Specific Purposes within Adult English Language Teaching*, Cambridge Scholars Publishing, UK
Book ISBN-10: 1-5275- 1159-6 **ISBN-13: 978-1- 5275- 1159- 0**
Book link <http://www.cambridgescholars.com/establishing-predominance-of-english-for-specific-purposes-within-adult-english-language-teaching>